

OVLIVŇUJE PŘÍJMENÍ VNÍMÁNÍ FYZICKÉ ATRAKTIVITY?

MAREK FRANĚK, MARTIN BÍLEK

Studie se zabývá vlivem příjmení na vnímání fyzické atraktivity. V experimentu byly pokusné osoby (n = 65) hodnotitelům představeny pod normálními nebo směšnými příjmeními. Bylo zjišťováno, zda příjmení, pod kterým budou představeny, může ovlivnit hodnocení jejich fyzické atraktivity a vnímané sympatičnosti. Výsledky ukázaly, že vliv příjmení byl velice slabý. Když jsme však vydělili ze souboru atraktivnější jedince, ukázalo se, že vliv představení normálním či směšným jménem se v případě hodnocení opačným pohlavím mírně zvětšil. Výsledky jsou vysvětlovány podle psychologických poznatků o stereotypech při hodnocení druhých lidí, implicitní teorie osobnosti a Gestalt psychologie.

Klíčová slova: osobní stereotypy, implicitní teorie osobnosti, fyzická atraktivita, vliv příjmení

Úvod

Předkládaná studie se zabývá možným vlivem příjmení na to, jak může být jeho nositel vnímán a hodnocen. Jedná se o problém spojený s prvním dojmem, se stereotypy, které mohou ovlivňovat objektivitu vnímání druhé osoby. Toto téma nebylo zatím v širším rozsahu výzkumně řešeno, literatura zabývající se touto otázkou je dosti skromná. Existuje určité množství studií, které se zabývaly výhodou příjmení stojícího na počátku abecedy. Několik prací sledovalo vliv maskulinity jména. Dále byl proveden výzkum stereotypů spojených s některými jmény.

Několik prací publikovaných v uplynulém desetiletí prokázalo jistou výhodu disponovat příjmením stojícím na počátku abecedy. Tak například Einav a Yariv (2006) analyzovali osobní data z řady předních ekonomických kateder amerických univerzit. Ukázalo se, že akademičtí pracovníci, jejichž jména leží na počátku abecedy, daleko pravděpodobněji získají úvazek na předních ekonomických školách a rovněž mají poněkud vyšší pravděpodobnost, že získají Nobelovu cenu než ti, jejichž jména leží na konci abecedy. Tuto skutečnost vysvětlují autoři zvyklostí platící v ekonomických vědách, kdy spoluautoři týmových prací nejsou uváděni v pořadí odpovídajícím jejich pracovnímu podílu, ale podle abecedy. Ač je tato praxe ekonomům známa, osoby se jmény stojícími na prvním místě publikovaných studií jsou hodnoceny jako odborně úspěšnější. V českém prostředí výhodu příjmení stojícího na počátku abecedy dokumentovali Jurajda a Münich (2008). Ukázali, že například v celém ročníku maturantů v roce 1999 měli na českých vysokých

školách větší šanci na přijetí uchazeči, jejichž příjmení ležela na počátku abecedy. Bylo to dáno způsobem výběru uchazečů, kdy zpravidla docházelo k rozdělení do třech skupin – nejlepší, průměrní a špatní. Z nejlepších byli přijati všichni, z průměrných část (právě ti, jejichž příjmení ležela na počátku abecedy) a špatní nebyli přijati vůbec. Vlivem pořadí, v kterém vystupují účastníci soutěže, se zabývala studie Ginsburga a van Ourse (2003). Autoři dokumentovali, že pořadí, v kterém klavíristé vystupují v klavírních soutěžích, ovlivňuje jejich úspěšnost, nejspíše díky tomu, že členům poroty klesá postupně pozornost. V těchto případech se však zdá, že výhody osob s příjmením stojícím na počátku abecedy plynou spíše ze zavedených způsobů, jak s příjmeními pracují různé komise či poroty, než z vlastního vlivu příjmení na vnímání druhé osoby.

V souvislosti se zájmem o profesní diskriminaci žen se stalo také předmětem výzkumu, zda maskulinita nebo feminita křestního jména může ovlivnit nastartování profesionální kariéry. V nedávné studii, prováděné v USA (ve státu Jižní Karolína) Coffey a McLaughlin (2009) dokumentovali, že maskulinita křestního jména ženské kandidátky na úřad soudce zvyšuje pravděpodobnost, že tato kandidátka bude soudkyní skutečně zvolena. Autoři nejprve vypočetli stupeň maskulinity každého křestního jména jako poměr mezi množstvím mužů a žen, které toto jméno v Jižní Karolině mají. Tak například *James* bylo typické mužské jméno (maskulinita = 0,998) a *Caroline* typicky ženské jméno (maskulinita = 0,002). Existuje ale řada křestních jmen, které mohou mít muži i ženy. Například křestní jméno *Kerry* má přibližně polovina mužů a polovina žen (maskulinita = 0,502). Na základě analýzy frekvence výskytu jmen u celé dospělé populace ve státě autoři ukazují, že zatímco u soudců a obecné mužské populace je stupeň maskulinity křestních jmen stejný, soudkyně mají signifikantně vyšší stupeň maskulinity svých křestních jmen než má obecná populace žen v celém státě.

Další vlastností jmen a příjmení může být jejich zvuková kvalita, například, zda znějí ostře, rázně nebo měkce, nevýrazně. Může akustická kvalita jména ovlivnit to, jak je jeho nositel vnímán? Tohoto problému se částečně dotýká práce autorů Lea a kol. (2007), která se zabývala výzkumem stereotypních představ spojených s některými anglickými mužskými křestními jmény. Práce ukázala, že můžeme mít spojeny s některými jmény stereotypní představy, jak by jejich nositelé měli asi vypadat. V první studii této práce měly pokusné osoby sestavit fiktivní tváře, které si představí při vyslovení 15 vybraných mužských křestních jmen. V druhé studii pak jiné pokusné osoby určovaly, jaká jména se k těmto tvářím nejlépe hodí. Byla nalezena určitá shoda mezi vytvořením fiktivní tváře odpovídající jménu a následovným přiřazením jmen k těmto vytvořeným tvářím. Největší shoda byla pro jména *Bob*, *Bill*, *Jason* a *Brian*. V poslední studii této práce si měly pokusné osoby zapamatovat jména osob zobrazených na fotografiích. Ukázalo se, že tváře, které odpovídají stereotypním představám spojeným s určitými křestními jmény, jsou lépe zapamatovatelné. Jedním z vysvětlení tohoto jevu mohou sloužit klasické poznatky Gestalt psychologie, konkrétně tzv. *bouba-kiki efekt*, který popsál Köhler (1929). Podstatou toho jevu je skutečnost, že lidé si spojují jména a myšlenky s tvary a formami objektů. Köhler zjistil, že pokusné osoby mají tendenci slovo „kiki“, které nemá žádný význam, spíše spojovat s tvarem, který obsahuje ostré úhly, zatímco slovo „bouba“ s tvarem, který má zaoblené rohy. Podobně bylo v citované studii (Lea a kol., 2007) pozorováno, že pokusné osoby přiřazovaly jménu *Bob* kulatou tvář, zatímco jménu *Tim* tvář s hranatějšími rysy.

Možný vliv jména či příjmení na vnímání dané osoby bychom mohli vysvětlit pomocí jevu nazývaného implicitní teorie osobnosti – lidé mají představy, že určitý rys je

nutně spojen s dalšími charakteristikami a chováním. Ač byla existence tohoto jevu mnohokrát potvrzena (počínaje experimenty Asche, 1946), nemáme důkazy, do jaké míry může implicitní teorie osobnosti fungovat v souvislosti s charakteristikou, kterou může obsahovat příjmení osoby. Jak je známo, existuje řada příjmení, které přímo vypovídají o určité osobní vlastnosti (Pilný, Rychlý, Moudrý, Slabý, Čunek, Louda, Holomek). Na druhé straně máme ale zkušenost z každodenního života, že tato příjmení, používaná v určité rodině po řadu generací, dnes již většinou o vlastnostech jejich nositelů mnoho nevypovídají. Nicméně nevíme, do jaké míry na nás může podoba příjmení skutečně působit. Pokud bude mít třeba konkurzní komise za úkol si vybrat mezi uchazeči, kteří mají příjmení Pilný a Louda, nemůže pak příjmení v případě podobných výsledků rozhodnout?

Jinou otázkou, na kterou jsme dosud v literatuře nenašli odpověď, je, jaký vliv na hodnocení osoby má příjmení, které je možné označit jako směšné. Ačkoliv je známo, že někteří nositelé směšných či nezvyklých příjmení usilují o jejich změnu, není jasné, do jaké míry jsou skutečně handicapem. Ovlivňuje podobné příjmení nějakým způsobem vnímání dané osoby, zejména pak první dojem? Další otázkou je, zda může případně směšné příjmení negativně ovlivnit možnosti profesionální kariéry, přístup k určitým funkcím atd.? Máme k dispozici třeba pozorování, že u většiny amerických prezidentů začínalo příjmení písmenem z počátku abecedy. Jaká je proporce pěkných, normálních a směšných příjmení mezi osobami, které dosáhly nějakého úspěchu v oblasti, kde působí? Odpovídají proporce těchto jmen frekvencím, které se objevují v obecné populaci či nikoli? Podobnými otázkami, které mohou mít z hlediska profesionální kariéry jistou důležitost, se zatím nikdo systematicky nezabýval. Naše práce se proto zaměřila na jeden z těchto problémů, konkrétně na otázku, do jaké míry může příjmení ovlivnit vnímání fyzické přitažlivosti a sympatičnosti za situace, kdy je daná osoba posuzovateli neznámá.

Výzkumem faktorů ovlivňující vnímání fyzické atraktivity se v posledních dvou dekáдах věnovala řada prací. Evoluční psychologové se zabývali především výzkumem fyzických atributů ovlivňujících vnímání fyzické aktivity, kterými třeba jsou maskulinita/feminita tváře, vousy, vlasy, odstín pleti, výška, postava či barva hlasu (přehled podává Swami, Furnham, 2008). Sociální psychologové doplňují, že hodnocení atraktivity se netvoří odděleně od sociálního, kulturního a vývojového kontextu, který tvoří náš každodenní život (Taylor et al., 1997). Někteří sociální psychologové rovněž uvádějí, že roli při vnímání fyzické atraktivity hrají rovněž nefyzické atributy atraktivity, jako jsou např. konverzační dovednosti či smysl pro humor (Riggio et al., 1991). Jméno či příjmení člověka by bylo možné chápat rovněž jako specifický nefyzický atribut, který by mohl do určité míry vnímání fyzické atraktivity ovlivňovat.

1. Cíl

Cílem naší práce bylo formou experimentu ověřit, do jaké míry může příjmení osoby ovlivnit hodnocení její fyzické přitažlivosti a vnímané sympatičnosti za situace, kdy je hodnocena jedinci, kteří ji vůbec neznají. V našem experimentu jsme pracovali s hodnocením živých osob, studentů vysoké školy. Každý student byl představen buď normálním, nebo směšným jménem. Po jednom měsíci se hodnocení opakovalo. Ti, kteří měli v prvním kole hodnocení směšné příjmení, byli představeni normálním příjmením a ti, kteří

měli v prvním kole normální příjmení, byli představeni pod směšným. Každý účastník experimentu byl tedy představen jak pod normálním, tak pod směšným příjmením, a pod oběma příjmeními hodnocen stejnou skupinou hodnotitelů. Předpokládali jsme, že směšné příjmení mírně sníží hodnocení fyzické přitažlivosti a sympatičnosti. Rovněž jsme předpokládali, že se objeví určité rozdíly mezi hodnocením mužů a žen a mezi hodnocením osob více a méně fyzicky atraktivních.

2. Metoda

2.1 Hodnocené osoby

Hodnocenými osobami byli dobrovolníci, studenti prvního ročníku, kteří navštěvovali úvodní kurz psychologie. Experimentu se zúčastnilo 65 osob (26 žen a 39 mužů). Jejich průměrný věk byl 19,8 let (rozpětí od 19 do 22 let).

2.2 Hodnotitelé

Hodnotiteli bylo 22 studentů 4. a 5. ročníku (10 žen a 12 mužů), kteří hodnocené osoby z prvního ročníku neznali.

2.3 Výběr příjmení

Vytvořili jsme dvě řady příjmení – normální a směšná. Normální jména byla vyhledána v telefonním seznamu, směšná příjmení byla vybrána ze jmen pracovníků Ostravské university uvedených na jejích webových stránkách. Některá charakteristická příjmení z pomezí severní Moravy a Slezska (resp. Polska) znějí lidem, kteří z této oblasti nepocházejí, velice podivně až směšně.

Všechna tato příjmení byla posuzována 56 osobami (35 mužů, 21 žen), studenty prvního ročníku, kteří navštěvovali úvodní kurz psychologie. Posuzovatelé měli na pětistupňové likertovské škále vyjádřit svůj stupeň souhlasu či nesouhlasu s výroky: „*Toto je zcela normální jméno.*“ „*Toto jméno mi připadá směšné.*“ „*Chtěl/a bych se takto jmenovat.*“ Hodnotitelky ženy si měly představit příjmení v ženském rodě. Získali jsme pak skóre normálnosti, směšnosti a preference každého z posuzovaných příjmení. Vzhledem k tomu, že korelace mezi jednotlivými proměnnými se pohybovala v rozmezí $r = 0,94$ až $0,98$, pracovali jsme dále jen s daty proměnné „*Toto je zcela normální jméno*“ a podle skóru dosaženého v této proměnné jsme příjmení uspořádali. Skóry „normálnosti“ pro normální a směšná příjmení, která byla v experimentu použita, jsou uvedeny v tabulce č. 1.

2.4 Procedura

Před konáním vlastního experimentu byly všechny hodnocené osoby vyfotografovány. U každé hodnocené osoby byly pořízeny 3 fotografie – neutrální pohled, pohled s úsměvem a fotografie z profilu. Fotografie byly pak doručeny hodnotitelům, kteří měli individuálně na 5 stupňové škále ohodnotit fyzickou atraktivitu každé z hodnocených osob. Zároveň měli sdělit, zda některou z posuzovaných osob případně neznají. Vyfotografované osoby nebyly představeny žádným jménem ani příjmením.

Vlastní hodnocení probíhalo ve dvou kolech. První kolo se uskutečnilo v polovině listopadu 2009, druhé kolo pak v polovině prosince 2009. V prvním kole byla polovině

Tab. 1 Skóry „normálnosti“ pro normální a směšná příjmení, která byla v experimentu použita. Hodnoty škály byly od 1 do 5.

Normální příjmení		Směšná příjmení	
Příjmení	Skór normálnosti	Příjmení	Skór normálnosti
Novotný	4,79	Ovčáček	2,59
Novák	4,71	Nosál	2,59
Dvořák	4,67	Sumec	2,41
Černý	4,64	Mrháč	2,39
Pospíšil	4,64	Kuňka	2,33
Horák	4,62	Brunda	2,31
Šťastný	4,57	Kočárek	2,26
Marek	4,56	Sosik	2,26
Veselý	4,56	Tvarůžek	2,21
Tichý	4,54	Šopák	2,21
Doležal	4,52	Jandačka	2,11
Dostál	4,52	Přebinda	2,10
Pokorný	4,52	Chrobák	2,08
Nový	4,51	Kotůlko	2,08
Adam	4,49	Yomlela	2,08
Pražák	4,46	Špunda	2,05
Čermák	4,44	Masáček	2,05
Bartoš	4,38	Kuře	2,02
Němec	4,38	Noha	2,00
Lukeš	4,36	Zuzaník	2,00
Hanák	4,33	Bublava	1,95
Moravec	4,30	Bobák	1,92
Hanuš	4,25	Čichoň	1,90
Toman	4,21	Chobot	1,90
Zeman	4,21	Pisklák	1,89
Kříž	4,18	Jarmara	1,87
Řiha	4,16	Perdek	1,87
Kovář	4,10	Sukač	1,84
Lukáš	4,05	Psík	1,80
Hynek	4,05	Čubok	1,69
Kubát	4,03	Matějčuc	1,69
Benda	3,80	Mezulánik	1,61
		Šablatura	1,57
		Glombiček	1,55
		Světnice	1,51
		Glabazňa	1,26
	Průměr = 4,39, SD = 0,23		Průměr = 1,99, SD = 0,30

posuzovaných osob náhodně přidělena normální příjmení, druhé polovině příjmení směšná. V druhém kole hodnocení byly ty hodnocené osoby, které měly v prvním kole směšná příjmení, představeny pod normálními příjmeními a naopak ti, kteří byli v prvním kole představeni pod normálními příjmeními, byli nyní představeni pod směšnými příjmeními. Předpokládali jsme, že si hodnotitelé nezapamatují představované studenty (tedy spojení tváře a příjmení), tudíž nebude problém je po měsíci představit pod jinými jmény. Hodnocené osoby byly před vlastním hodnocením seznámeny se svým fiktivním příjmením, nevyžadovalo se však po nich, aby si toto příjmení pamatovaly. Žádná z hodnocených osob nebyla představena pod svým skutečným jménem. Hodnocené osoby si rovněž před počátkem vlastního hodnocení prohlédly místnost, ve které budou hodnoceny. Rovněž byly předem seznámeny se skupinou hodnotitelů. Tím měla být snížena případná tréma při vlastním hodnocení.

V experimentu participovali dva pomocníci experimentátora, kteří znali cíl experimentu. První z nich byl asistent, který hodnocené osoby představoval hodnotitelům pod fiktivním příjmením a měl k dispozici seznam posuzovaných osob s jejich skutečnými i fiktivními příjmeními. Druhým pak byl „předseda“ skupiny hodnotitelů (druhý autor studie), který řídil práci hodnotitelů a zároveň průběžně zjišťoval, zda si hodnotitelé neuvědomují skutečný cíl experimentu.

Každá osoba byla hodnocena individuálně. Hodnotitelé se shromáždili v prostorné místnosti a dostali hodnotící archy. Asistent experimentátora uváděl postupně do místnosti hodnocené osoby a představoval je jejich fiktivním příjmením: „*pan N.*“, „*slečna N.*“. Hodnocené osoby byly předem informovány, že po vstupu do místnosti jim bude položeno několik otázek, na které mají odpovědět. Hodnocená osoba v místnosti strávila přibližně 2 minuty.

Hodnotitelé nejprve do hodnotícího archu zapsali příjmení hodnocené osoby a pak prováděli její hodnocení. „Předseda“ hodnotitelů položil každé hodnocené osobě stejné otázky: jak se jmenuje, jaký studuje obor a odkud pochází. Hodnocení probíhalo podle následujících kritérií: postava, oční kontakt, úsměv, hlas, sebevědomí, sympatičnost a fyzická přitažlivost. Prvních pět kritérií představovalo jednotlivé atributy atraktivity. Šesté a sedmé kritérium pak představovalo celkový dojem sympatičnosti a fyzické přitažlivosti. Při hodnocení byla použita pětistupňová škála, hodnota 5 znamenala nejvyšší stupeň pozitivního hodnocení daného chování, vlastnosti či rysy.

Během konání experimentu jsme se snažili vyvarovat situace, kdy by si někteří z hodnotitelů zapamatovali příjmení hodnocených osob v prvním kole a v druhém kole pak pochopili vlastní podstatu experimentu. Z toho důvodu se mezi hodnotiteli pohyboval jejich „předseda“ (všechny hodnotitele osobně znal), který zjišťoval, zda k něčemu podobnému nedochází, případně se snažil rozptýlit určité pochyby, které vznikaly zejména nad některými velmi směšnými jmény. Bylo zjištěno, že jeden z hodnotitelů si v prvním kole poznamenal příjmení dvou atraktivních studentek (byly představeny pod „normálním“ příjmením), proto musely být tyto posuzované osoby představeny v druhém kole pod stejným příjmením a z dalšího zpracování dat pak vyloučeny. Dále bylo pozorováno, že příjmení „*Kuře*“ a „*Jarmara*“ vyvolala mezi některými hodnotiteli velké vzrušení. Abychom se vyhnuli případnému problému, že si někteří hodnotitelé tyto dvě hodnocené osoby zapamatují, byly tyto osoby v druhém kole hodnocení představeny pod stejným příjmením jako v prvním kole a z následujícího zpracování dat rovněž vyloučeny.

Po ukončení druhého kola bylo hodnotitelům sděleno, že i na nich byl proveden jistý experiment a byli pak požádáni, aby uvedli, zda mají představu, v čem tento experiment spočíval. Ukázalo se, že žádný z hodnotitelů nebyl schopen rozpoznat skutečnou podstatu experimentu.

3. Výsledky

Nejprve jsme sledovali, do jaké míry existoval mezi hodnotiteli konsensus v hodnocení jednotlivých kritérií atraktivity. Míru konsensu jsme spočítali jako průměr všech párových korelací, které byly možné mezi jednotlivými hodnotiteli. Pro každé kritérium hodnocení byl proveden výpočet odděleně. Průměrné korelace jsou uvedeny odděleně pro muže a ženy hodnotitele pro a jednotlivá kola hodnocení v tabulce č. 2. Data ukazují, že všechny korelace byly pozitivní. Nejmenší souhlas byl u kritéria „oční kontakt“, vysoký souhlas pak u kritérií „postava“, „úsměv“ a „přitažlivost“.

Tab. 2 *Konsensus mezi hodnotiteli při hodnocení jednotlivých kritérií fyzické atraktivity. Jsou uvedeny průměry z párových korelací mezi jednotlivými hodnotiteli.*

Konsensus mezi hodnotiteli				
	hodnotitelky ženy		hodnotitelé muži	
	první kolo hodnocení	druhé kolo hodnocení	první kolo hodnocení	druhé kolo hodnocení
Postava	0,61	0,60	0,60	0,70
Oční kontakt	0,21	0,17	0,30	0,51
Úsměv	0,51	0,71	0,57	0,73
Hlas	0,26	0,36	0,35	0,47
Sebevědomí	0,41	0,50	0,37	0,41
Sympatičnost	0,37	0,48	0,47	0,59
Přitažlivost	0,60	0,59	0,61	0,78

Dále byly zpracovány výsledky vlastního hodnocení. Při zpracování dat bylo odděleně analyzováno hodnocení žen-hodnotitelek a mužů-hodnotitelů. Rovněž byla odděleně zpracovávána data pro hodnocené muže a ženy. Průměrný skór fyzické atraktivity hodnocených mužů (hodnoceno podle fotografií) byl při hodnocení stejným pohlavím 2,48 (min. = 1,44, max. = 3,83, SD = 0,56), při hodnocení opačným pohlavím 2,46 (min. = 1,37, max. = 3,63, SD = 0,60). Průměrný skór atraktivity žen byl při hodnocení stejným pohlavím 3,02 (min. = 1,83, max. = 4,23, SD = 0,56), při hodnocení opačným pohlavím 2,96 (min. = 1,69, max. = 4,17, SD = 0,69).

V tabulce č. 3a jsou výsledky hodnocení žen-hodnotitelek. Jsou zde uvedeny průměrné skóry jednotlivých kritérií fyzické atraktivity při představení hodnocené osoby pod normálním či směšným příjmením. Párovým t-testem byla zjišťována signifikance rozdílů mezi hodnocením při představení pod normálním nebo směšným příjmením. Pro kritéria „sympatický“ a „přitažlivý“ se u obou pohlaví objevují jen velmi malé a nesignifikantní

rozdíly ukazující, že směšné příjmení vede k horšímu hodnocení, signifikantní je však jen rozdíl mezi vnímáním atraktivnosti postavy u hodnocených mužů ($t = 2,141$, $p = 0,05$). Postava mužů představených pod normálním příjmením je vnímána poněkud lépe než při představení směšným příjmením.

Tab. 3a *Výsledky hodnocení žen-hodnotitelek. Jsou uvedeny průměrné skóry jednotlivých kritérií fyzické atraktivity při představení hodnocené osoby pod normálním a směšným příjmením. Tučně jsou uvedeny rozdíly signifikantní na hladině 0,05.*

Výsledky pro ženy-hodnotitelky				
	hodnoceny ženy		hodnoceni muži	
	normální	směšné	normální	směšné
	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD
Postava	3,22 (0,99)	3,21 (0,91)	3,47 (0,72)	3,29 (0,70)
Oční kontakt	3,39 (0,46)	3,33 (0,51)	3,13 (0,47)	3,20 (0,55)
Úsměv	3,54 (0,82)	3,54 (0,83)	2,75 (0,73)	2,73 (0,87)
Hlas	3,42 (0,39)	3,42 (0,38)	3,20 (0,52)	3,12 (0,51)
Sebevědomí	3,34 (0,57)	3,36 (0,67)	3,41 (0,61)	3,28 (0,54)
Sympatičnost	3,64 (0,53)	3,55 (0,64)	3,42 (0,61)	3,33 (0,69)
Přitažlivost	2,91 (0,77)	2,83 (0,76)	2,78 (0,83)	2,71 (0,77)

V tabulce 3b jsou uvedeny výsledky hodnocení mužů – hodnotitelů. U hodnocených žen se objevuje nepatrně lepší hodnocení pro kritéria „sympatická“ a „přitažlivá“ v případě, že byly představeny normálním příjmením, tyto rozdíly však nejsou signifikantní.

Tab. 3b *Výsledky hodnocení mužů-hodnotitelů. Legenda viz tab. 3a.*

Výsledky pro muže-hodnotitele				
	hodnoceny ženy		hodnoceni muži	
	normální	směšné	normální	směšné
	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD
Postava	3,18 (1,07)	3,10 (1,02)	2,89 (0,53)	2,89 (0,56)
Oční kontakt	3,39 (0,55)	3,40 (0,48)	2,87 (0,45)	2,98 (0,42)
Úsměv	3,47 (0,94)	3,36 (0,86)	2,29 (0,62)	2,37 (0,82)
Hlas	3,43 (0,45)	3,41 (0,49)	2,83 (0,46)	2,81 (0,55)
Sebevědomí	3,25 (0,56)	3,40 (0,65)	3,09 (0,52)	3,19 (0,51)
Sympatičnost	3,74 (0,78)	3,67 (0,70)	2,90 (0,56)	2,87 (0,58)
Přitažlivost	3,10 (1,01)	2,98 (1,05)	2,33 (0,61)	2,40 (0,58)

V další analýze jsme hodnocené studenty rozdělili na méně a více atraktivní osoby. Následující výpočty byly provedeny pouze pro osoby, jejichž skór fyzické atraktivity získaný při hodnocení jejich fotografií (bez uvedení příjmení) byl větší než 2,5. Výsledky ukázaly (viz tabulka č. 4a), že při hodnocení žen-hodnotitelek nebyl žádný z rozdílů signifikantní. U hodnocených mužů se objevuje mírně lepší hodnocení pro kritéria „postava“, „hlas“, „sebevědomí“, „sympatický“ a „přitažlivý“ v případě, že byli představeni normálním příjmením, tyto rozdíly však nejsou signifikantní. U žen je v souvislosti s normálním příjmením pouze mírně lepší hodnocení pro kritérium „přitažlivost“.

Tab. 4a Výsledky hodnocení žen-hodnotitelek pro osoby, jejichž skór fyzické atraktivity byl větší než 2,5. Legenda viz tab. 3a.

Výsledky pro ženy-hodnotitelky				
	hodnoceny ženy		hodnoceni muži	
	normální	směšné	normální	směšné
	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD
Postava	3,68 (0,58)	3,68 (0,55)	3,82 (0,56)	3,65 (0,57)
Oční kontakt	3,49 (0,50)	3,55 (0,41)	3,35 (0,36)	3,30 (0,63)
Úsměv	3,64 (0,90)	3,60 (0,92)	3,05 (0,56)	2,91 (0,94)
Hlas	3,45 (0,42)	3,52 (0,41)	3,31 (0,61)	3,16 (0,54)
Sebevědomí	3,65 (0,46)	3,64 (0,42)	3,66 (0,52)	3,47 (0,37)
Sympatičnost	3,69 (0,62)	3,70 (0,69)	3,78 (0,37)	3,51 (0,60)
Přitažlivost	3,30 (0,52)	3,18 (0,59)	3,47 (0,64)	3,22 (0,69)

Oproti tomu ve výsledcích hodnocení, které prováděli muži-hodnotitelé, se ukázalo několik signifikantních rozdílů (viz tabulka č. 4b). Při hodnocení žen u osob, které byly představeny normálními příjmeními, bylo lépe hodnoceno kritérium „úsměv“ než v případě, kdy byly představeny směšným příjmením ($t = 2,26$, $p < 0,05$). To samé platí pro hodnocení kritéria „sympatičnost“ ($t = 2,90$, $p < 0,05$). Nesignifikantně mírně lepší hodnocení při představení normálním příjmením se objevuje pro kritéria „postava“ a „přitažlivost“. Při hodnocení mužů se kupodivu v několika případech objevuje lepší hodnocení v případě, kdy byli představeni směšnými příjmeními. Signifikantní je tento rozdíl pro kritérium „sebevědomí“ ($t = 2,17$, $p < 0,05$), muži se směšným příjmením byli hodnoceni jako mírně sebevědomější než muži s normálním příjmením.

Tab. 4b *Výsledky hodnocení mužů-hodnotitelů pro osoby, jejichž skór fyzické atraktivity byl větší než 2,5. Legenda viz tab. 3a.*

Výsledky pro muže-hodnotitele				
	hodnoceny ženy		hodnoceni muži	
	normální	směšné	normální	směšné
	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD	průměr a SD
Postava	3,78 (0,68)	3,59 (0,75)	3,24 (0,40)	3,27 (0,48)
Oční kontakt	3,69 (0,47)	3,62 (0,44)	2,87 (0,39)	3,02 (0,42)
Úsměv	3,91 (0,81)	3,68 (0,89)	2,41 (0,50)	2,69 (0,89)
Hlas	3,65 (0,42)	3,55 (0,53)	2,81 (0,44)	2,85 (0,57)
Sebevědomí	3,55 (0,45)	3,59 (0,57)	3,09 (0,49)	3,35 (0,49)
Sympatičnost	4,21 (0,56)	4,00 (0,60)	3,15 (0,45)	3,16 (0,44)
Přitažlivost	3,76 (0,59)	3,54 (0,82)	2,78 (0,53)	2,92 (0,39)

4. Souhrn a diskuse

Předložená studie měla ráz sondy do celé problematiky – vzhledem k nedostatku literatury na toto téma jsme testovali, zda přijetí může mít vůbec nějaký vliv na hodnocení jeho nositele. Výsledky ukázaly jen velmi slabý vliv podoby přijetí na hodnocení fyzické přitažlivosti a sympatičnosti, nicméně hlubší analýzy dat naznačily některé další souvislosti, které by si zasloužily dalšího výzkumu. V našich analýzách jsme nejprve odděleně testovali data z hodnocení žen a mužů. V celkovém souboru jsme pozorovali jen velmi malé diference v hodnocení jednotlivých kritérií atraktivity ve prospěch představení pod normálním přijetím, tyto rozdíly však nebyly signifikantní, s výjimkou hodnocení postavy mužů, pokud byly hodnotitelkami ženy.

Dále jsme testovali, zda se vliv přijetí neprojevuje více u atraktivních než u méně atraktivních osob. Některé práce totiž ukázaly, že při hledání souvislostí fyzické atraktivity a přisuzovaných osobních vlastností či kompetencí může mít rovněž vliv vlastní stupeň atraktivity posuzované osoby. Tak například autoři Anderson a Nida (1978), kteří opakovali klasický výzkum „co je krásné, to je dobré“ (Dion, Bersheid, Walster, 1972), ukázali, že esej psaná vysoce atraktivními jedinci byla hodnocena jako velmi dobrá příslušníky opačného pohlaví, zatímco esej středně atraktivních jedinců dostala vysoké hodnocení od příslušníků stejného pohlaví. Tento poznatek nás vedl v dalších analýzách k odděleným výpočtům pro méně a více atraktivní osoby. Ukázalo se, že větší rozdíly mezi vlivem obou typů přijetí se objevily v případě, kdy bylo hodnoceno opačné pohlaví. Dále pak ve skupině méně atraktivních osob – ve srovnání s celkovými daty – se rozdíly mezi oběma způsoby představení mírně snížily, ve skupině atraktivnějších se naopak mírně zvýšily. V případě, kdy muži hodnotitelé posuzovali ženy, jsme pro osoby více atraktivní zjistili malé, ale signifikantní rozdíly ve vnímání sympatičnosti a hodnocení úsměvu. Ženy

s normálním příjmením byly v těchto kritériích hodnoceny muži hodnotiteli poněkud lépe než ženy se směšným příjmením.

Tyto výsledky naznačují, že podoba příjmení by mohla mít v případě vnímání sympatičnosti či přitažlivosti vliv pouze u osob, jejichž rysy tváře – hodnocené podle fotografií – jsou fyzicky atraktivnější. Je možné, že v tomto případě je směšné příjmení rušivější, protože je v kontrastu s fyzickými rysy obličeje, a proto může mírně snížit hodnocení některých kritérií fyzické atraktivity. Oproti tomu osoby, jejichž tváře jsou méně fyzicky atraktivní, nejsou při hodnocení fyzické přitažlivosti či sympatičnosti směšným příjmením postiženy, protože jejich tvář není v takovém kontrastu s podobou příjmení. Tedy například u méně atraktivního člověka jsme schopni akceptovat, že se bude jmenovat třeba „Chobot“, zatímco u atraktivní tváře je podobné příjmení vnímáno jako neadekvátní.

Interpretace dalšího zjištění – signifikantně vyššího sebevědomí mužů se směšným jménem při hodnocení stejným pohlavím – není snadná. Pokud se nejedná o artefakt, je možné, že muži se směšným příjmením se během svého hodnocení chovali poněkud jiným způsobem, aby tento handicap vyrovnali, což bylo interpretováno hodnotiteli stejného pohlaví jako projev vyššího sebevědomí.

Vysvětlit procesy, které stojí za našimi zjištěními, by vyžadovalo přirozeně další výzkumy. Vliv příjmení na vnímání fyzické atraktivity můžeme vysvětlit v souvislosti s pozorovanými jevy, které ovlivňují vnímání druhé osoby (*person perception*). Jedná se zejména o stereotypy a první dojem. Víme, že při vnímání druhé osoby můžeme být ovlivněni nejrozličnějšími stereotypy (genderovými, rasovými, věkovými, atd.), které mohou způsobit chybné vnímání a hodnocení. Je možné předpokládat, že příjmení nebo jméno může být spojeno také s určitými stereotypy. Jak již bylo v úvodu řečeno, je možné k vysvětlení využít také implicitní teorii osobnosti, podle které mají lidé představu, že určitý osobní rys je spojen s dalšími charakteristikami osobnosti. Takto mohou lidé vnímat charakteristiku v příjmení obsaženou a vztahovat ji k dalším rysům jedince. Nakonec se mohou uplatňovat rovněž zmíněné jevy spojené s některými poznatky Gestalt psychologie, tedy propojení akustické kvality jména s představou určitého vizuálního tvaru.

Je možné rovněž uvažovat, jakou sílu může mít vliv příjmení osoby při jejím hodnocení v reálném životě. Ačkoli chybí empirické důkazy, je možné předpokládat, že tento vliv se uplatňuje nejspíše v souvislosti s prvním dojmem, avšak při delší obeznámenosti s danou osobou a při dlouhodobější opakované expozici příjmení tento vliv – ať již pozitivní nebo negativní – upadá. Proto tento vliv může být zřejmě důležitý při různých výběrových řízeních nebo konkurzech, kdy rozhodnutí hodnotitelů probíhá v poměrně krátkém čase a je nutně ovlivňováno jejich prvním dojmem.

Naše studie má i určité limity, které byly dány použitou metodou. Výzkumy fyzické atraktivity jsou prováděny většinou pomocí hodnocení fotografií. V našem výzkumu jsme usilovali o větší ekologickou validitu, proto jsme se rozhodli pro hodnocení živých osob. Tento přístup má výhodu v tom, že je možné do hodnocení zahrnout i nefyzické atributy atraktivity osoby, tedy její chování, což je přirozeně při hodnocení fotografií nemožné. Na druhé straně vnitřní validita výzkumu byla poněkud zeslabena tím, že bylo velmi těžké zajistit, aby se daná osoba chovala při obou hodnoceních zcela stejným způsobem, rovněž bylo také obtížné vyžadovat, aby byla naprosto stejně oblečena a upravena. Avšak vzhledem ke krátkému odstupu mezi oběma koly hodnocení a období, kdy hodnocení probíhalo (polovina listopadu – polovina prosince), nebylo příliš pravděpodobné, že by osoby změnilly podstatně svůj účes, úpravu či celkovou image.

Design experimentu, který pracoval s hodnocením skupiny živých osob vystavených dvěma experimentálními podmínkám, nemohl být prováděn v klasických laboratorních podmínkách, kde by mohly být vizuální podněty hodnoceny velkou skupinou pokusných osob. Z toho důvodu jsme zvolili posuzování skupinou hodnotitelů, její velikost byla přiměřená experimentální proceduře (počet hodnotitelů, který umožňoval být v místnosti s hodnocenými osobami v bezprostředním vizuálním kontaktu, zamezení případným obavám pokusné osoby při vystavení před neúměrně velkým počtem neznámých lidí, kteří ji budou pozorovat apod.). Data ukázala, že v klíčových hodnotících kritériích byla mezi posudky hodnotitelů dostatečná míra konsensu.

LITERATURA

- Asch, S. E. (1946). Forming impressions of personality. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 41, 258–290.
- Anderson, R., Nida, S. A. (1978). Effect of physical attractiveness on opposite-and same sex evaluations. *Journal of Personality*, 46(3), 401–413.
- Coffey, B., McLaughlin, P. A. (2009). Do masculine names help female lawyers become judges? Evidence from South Carolina. *American Law and Economic Review*, 11(1), 112–133.
- Dion, K., Bersheid, E., Walster, E. (1972). What is beautiful is good. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24(3), 285–290.
- Einav, L., Yariv, L. (2006). What's in a surname? The effect of surname initials on academic access. *Journal of Economic Perspectives*, 20(1), 175–188.
- Ginsburg, V. A., van Ours, J. C. (2003). Expert opinion and compensation: evidence from a musical competition. *American Economic Review*, 29(1), 289–298.
- Jurajda, Š., Münich, D. (2008). Přijímání na výběrové školy podle abecedy [Vyhledáno 1. 12. 2010 na http://www.cerge-ei.cz/news/in_the_media/data/Jurajda_Munich_HN_03-09-2008.pdf].
- Köhler, W. (1929). *Gestalt psychology*. New York: Liveright.
- Lea, M. A., Thomas, R. D., Lamkin, N. A., Bell, A. (2007). Who do you look like? Evidence of facial stereotypes for male names. *Psychonomic Bulletin & Review*, 14, 901–907.
- Riggio, R. E., Widaman, K. F., Tucker, J. S., Salinas, C. (1991). Beauty is more than skin deep: Components of attractiveness. *Basic and Applied Social Psychology*, 12, 423–439.
- Swami, V., Furnham, A. (2008). *Psychology of physical attraction*. Hove (UK): Routledge.
- Taylor, S. E., Peplau, L., Sears, D. (1997). *Social psychology*. Englewood Cliffs (NJ, USA): Prentice Hall.

DO SURNAMENES AFFECT PHYSICAL ATTRACTIVENESS PERCEPTION?

M. FRANĚK, M. BÍLEK

ABSTRACT

The study investigated an effect of a type of surname on perception of physical attractiveness. In the experiment participants ($n = 65$) were introduced to judges either under their normal surname or under funny surnames. It was surveyed whether the type of surname would influence perception of physical attractiveness and pleasantness of the participants. The results revealed only a poor effect of the surnames. However, when more attractive participants were selected from the sample, the results showed slightly higher differences between both conditions, whilst evaluated by opposite gender judges. The results are discussed in terms of stereotypical perception, implicit theory of personality and Gestalt psychology.

Key words: stereotypical perception, implicit theory of personality, physical attractiveness, effect of surname

BEEINFLUSST DER FAMILIENNAME DAS EMPFINDEN DER PHYSISCHEN ATTRAKTIVITÄT?

M. FRANĚK, M. BÍLEK

ABSTRAKT

Die Studie befasst sich mit der Frage, ob der Familienname das Empfinden der physischen Attraktivität beeinflusst. Im Experiment wurden Probanden (n = 65) unter einem normalen oder peinlichem Familiennamen den Bewertern vorgestellt. Es wurde erkundet, ob der Familienname, unter dem die Person vorgestellt wurde, das Empfinden der physischen Attraktivität und Sympathien zu der Person beeinflusst werden können. Die Ergebnisse zeigen, dass der Einfluss des Familiennamen sehr schwach ist. Wenn wir aber aus der Gruppe mehr attraktive Personen ausgesucht haben, zeigte sich, dass der Familienname, unter dem die Person vorgestellt wurde, im Fall der Bewertung durch das zweite Geschlecht, mehr Unterschiede bewirkt. Die Ergebnisse erklären wir mit der Stereotypisierung bei der Bewertung anderer Menschen, impliziter Persönlichkeitstheorie und Gestaltpsychologie.

Schlüsselwörter: Persönliche Stereotype, Implizite Persönlichkeitstheorie, physische Attraktivität, Familienname

doc. PhDr. Marek Franěk, CSc., Ph.D., je docentem psychologie na Fakultě informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové, e-mail: marek.franek@uhk.cz
Ing. Martin Bílek je absolventem oboru Informační management na Fakultě informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové, e-mail: bilecek@centrum.cz